

Дерба С.М. (Київ, Україна)

Розвиток навичок писемного мовлення іноземних студентів нефілологічних спеціальностей

У статті висвітлено основні принципи навчання іноземних студентів нефілологічних спеціальностей писемного мовлення. Наведені завдання базуються на смислому аналізі наукового тексту, виділенні та коментуванні інформативного змісту даних текстів. Вони спрямовані на організацію діяльності із сприйняття, інтерпретації і породження вторинних текстів українською мовою.

Ключові слова: *писемне мовлення, комунікація, інформативний зміст, виклад тексту, конспектування, реферування, анотування.*

В статье рассмотрены основные принципы обучения иностранных студентов нефилологических специальностей письменной речи. Наведены задания, которые базируются на смысловом анализе научного текста, выделении и комментировании информативного содержания данных текстов. Они направлены на организацию деятельности по восприятию, интерпретации и порождения вторичных текстов на украинском языке.

Ключевые слова: *письменная речь, коммуникация, информативное содержание, изложение текста, конспектирование, реферирование, аннотирование.*

This article highlights the main principles for teaching foreign students written speech. Different tasks are based on the sense analyses of scientific texts, the extraction of informative contents. Texts are directed on the organization of the perception, interpretation and producing of reiterative texts.

Key words: *writing speech, communication, informative content, account of the text, making an abstract, summary, annotation.*

Особливої актуальності набула сьогодні проблема навчання писемного мовлення, оскільки майбутні спеціалісти, що навчаються в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, мають володіти українською мовою в письмовій формі на міжнародному рівні.

Метою статті є висвітлення основних принципів навчання іноземних студентів писемного мовлення української мови, яке необхідне для здійснення майбутніми дипломатами україномовної комунікації. Головним завданням є організація діяльності із сприйняття, інтерпретації і породження вторинних текстів українською мовою іноземними студентами, які навчаються в Інституті міжнародних відносин за такими спеціальностями: міжнародні відносини, міжнародний бізнес, міжнародне право, міжнародні економічні відносини, міжнародна інформація та

країнознавство на першому та другому курсах.

Проблеми писемного мовлення обговорювались і у роботах відомих учених М.І. Жинкіної, І.О. Зімньої та О.О. Леонтьєва. Вони виокремлюють писемне мовлення з метою трансформації і створення текстів. Г.М. Дрідзе визначає таку роботу з текстом як обмін ідеями, уявленнями й емоціями, настановами і ціннісними орієнтаціями, зразками поведінки і діяльності в соціальній комунікації [3, 455].

У процесі навчання писемного мовлення іноземний студент як майбутній фахівець повинен опанувати засоби отримання та опрацювання інформації, розвивати уміння критично осмислювати знання та досвід, а також навчатися аналізувати та оцінювати власні можливості з набуття нових знань.

Оволодіння писемним мовленням можна вважати практичною метою навчання, основою формування в іноземних студентів різних видів компетенцій (лінгвістичної, соціокультурної, текстової) українською мовою.

Писемним мовленням сучасні дослідники вважають діяльність, пов'язану з вираженням думок у письмовій формі. При навчанні іноземних студентів відпрацьовуються уміння відповідати на питання, складати план прочитаного тексту, складати висловлювання на основі отриманих знань, підготувати письмову доповідь, повідомлення, рецензію, конспект, анотацію, реферат.

Писемне мовлення – це вид мовленнєвої діяльності, яка має на меті передавання інформації у письмовій формі відповідно до ситуації спілкування. Варто зауважити, що при письмовому спілкуванні відсутній безпосередній адресат. Тому писемне мовлення відрізняється від усного повнотою, ясністю, розширеністю. Найбільш поширеними завданнями при вивченні писемного мовлення є диктанти, твори, виклад тексту. Виклад тексту може бути стислим, розгорнутим і вільним. Перший – це перехідний етап до конспектування, анотації, реферату. Розгорнуті виклади матеріалу містять додаткові дані про суб'єктів, опис деталей, подій, які описані у тексті. Такий виклад є переходом до твору.

Писемне мовлення учені (Н. Д. Гальськова, Н. І. Гез) умовно поділяють на групи з урахуванням складності змісту, об'єму тексту, характеру опор при їх виконанні:

- 1) репродукція з використанням формальних опор (ключових слів, заголовків, зразків);
- 2) репродукція змісту з опорою на текст;
- 3) продукція на попередній мовленнєвий і життєвий досвід.

Викладачами Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка був підготовлений навчальний посібник з навчання іноземних студентів Інституту міжнародних відносин писемному мовленню

української мови. Головною метою даного посібника є розвиток навичок і умінь у галузі писемного мовлення у межах їх професійних потреб і, у першу чергу, навичок побудови самостійного комунікативно мотивованого висловлювання на основі тексту. Текстовий матеріал посібника спрямований розширити і поглибити знання студентів з їх спеціальностей (вищеперераховані). Підбір текстів навчального посібника здійснювався на основі навчальних програм зі спеціальностей для студентів-іноземців першого і другого курсів, орієнтувався на зміст та інформативне насичення текстів.

У навчальному посібнику наведено завдання, метою яких є опрацювання лексичного, граматичного та інформативного матеріалу посібника. Наукові тексти зі спеціальностей покладено в основу кожного завдання посібника, саме вони дають вихідний матеріал для виконання завдань. Вони розглядаються як носії інформації. Завдання навчального посібника поділені на розділи, кожний з яких має свою мету: смисловий аналіз тексту, виокремлення основного інформативного змісту текстів, цілеспрямована трансформація інформативного змісту текстів, комбінування і коментування інформативного змісту.

Даний посібник формує навички та уміння писемного мовлення при відтворенні основного інформативного змісту текстів з використанням мовних засобів текстів чи їх синонімічних еквівалентів. Тексти представлені також системно: кожний розділ містить наукові тексти з однієї спеціальності. Так, загалом у посібнику представлено понад 60 текстів, які допоможуть студентам-іноземцям розвинути навички писемного мовлення та удосконалити свої знання з обраних спеціальностей.

Результат роботи з даним навчальним посібником має забезпечити для іноземних студентів можливість самостійного використання текстів як бази для продукування зв'язного комунікативно зумовленого писемного висловлювання.

На подальшому етапі навчання українській мові можуть виникнути інші, складніші мовленнєві завдання. Так, у вищому навчальному закладі уже на першому курсі студенти-іноземці повинні слухати лекції українською мовою і конспектувати їх [2, 139].

Конспектування усного мовлення (лекції) і конспектування друкованого тексту мають багато спільного, хоча перший процес набагато складніший. Письмовому фіксуванню мовлення при конспектуванні передують своєрідне оброблення тексту, яке психологи називають «згоранням». Студент-іноземець, який конспектує, слухає (читає) будь-який смисловий відрізок і одночасно проводить смисловий відбір інформації, тобто відкидає «зайву» інформацію, а необхідну йому інформацію у результаті певних мисленнєвих операцій згорає.

Для іноземних студентів надзвичайно складним завданням є

переформулювання інформації, оформлення її в речення, а також швидке і граматично правильне записування отриманого речення. Тому необхідно цілеспрямовано навчати цього складному умінню.

Необхідно зазначити, що у процесі вивчення мови виконуються деякі завдання, які сприяють подоланню труднощів конспектування: словникові диктанти навчають правильно писати слова; при переказі текстів студенти їх скорочують, виділяючи основну інформацію; перед написанням викладу складають план прочитаного тексту [2, 139]. Таким чином, дані види роботи представлені у навчальному посібнику. Зупинимось детальніше на основних видах роботи з писемного мовлення.

Реферування – це короткий виклад джерела інформації із зазначенням характеру, методики і результатів дослідження. Реферат має зазначити, чим саме відрізняється нове, подане у джерелі, від методів і засобів, що застосовуються у цій галузі. Як матеріал для реферування іноземним студентам пропонуються наукові тексти. Як і при конспектуванні, при реферуванні відбувається виокремлення необхідної інформації, переформулювання її, а також аргументація.

Робота з підготовки реферату відбувається у такій послідовності:

- 1) ознайомлювальне читання з метою сприйняття загального змісту;
- 2) повторне, більш уважне прочитання частини тексту, що містить найважливішу інформацію;
- 3) смисловий аналіз тексту з метою виділення найважливішого;
- 4) складання плану реферату;
- 5) письмовий виклад реферату.

Викладачу необхідно перед початком їх самостійної роботи надати студентам приклади тексту і реферату, складеного на його основі.

Анотування є короткою довідкою про друкований текст – його загальну характеристику, дані про його автора і цінність. При анотуванні також виокремлюється головна інформація тексту, хоча і не потребує точного розуміння тексту і всіх його істотних положень. Анотація, як правило, дуже невелика за об'ємом.

Робота зі складання анотацій передбачає:

- 1) оглядове читання з метою отримання уявлень про загальний зміст джерела;
- 2) повторне прочитання уривків і речень, що містять головну інформацію;
- 3) мовне оброблення і письмовий виклад інформації у вигляді короткої характеристики джерела за наступним планом: вихідні дані, основні положення і додаткові дані.

Так, у посібнику запропоновано іноземним студентам кілька анотацій на знайомі їм тексти. І лише після розгляду поданого матеріалу їм

пропонується виконання даної роботи.

На думку Є.В. Мусницької, О.І. Москальської, текст як результат писемного мовлення має володіти такими особливостями:

- 1) композиційно-структурною завершеністю і логічною структурою;
- 2) відповідністю заголовку до змісту;
- 3) єдністю початку, основного блоку і висновків;
- 4) предметним змістом;
- 5) комунікативними якостями [1, 249].

В якості кінцевих вимог виступає розвиток умінь писемного виражати свої думки, тобто використовувати писемного мовлення як засіб спілкування. Таким чином, іноземні студенти повинні уміти:

- описувати події, факти, явища;
- повідомляти розгорнуту інформацію;
- виражати власні думки;
- коментувати події і факти, використовуючи в письмовому тексті аргументування та емоційно-оціночні мовні засоби;
- складати складний план або тези;
- створювати вторинні документи (реферати, анотації) [1, 252].

Зв'язок письма з читанням пояснюється тим, що обидві форми спілкування базуються на графічному комунікативному коді, хоча передбачають при цьому різні цілі.

Написання плану прочитаного тексту пов'язане з умінням іноземних студентів ділити текст на смислові відрізки, скорочувати або перефразувати його. Найменшим є написанням плану у вигляді номінативних речень (називний). Скласти тезовий план складніше, оскільки студенти-іноземці повинні точно визначити предикати судження і виділити їх з тексту.

Мисленнєві дії при написанні плану зводяться до наступного: прочитаний текст обдумується з точки зору змісту мовних засобів і структури, потім матеріал поділяється на частини, яким даються заголовки. Складений план уточнюється щодо послідовності відображення основних думок. Такий план може бути використаний для модифікації тексту.

Так, розширення і скорочення речень належить до нескладних завдань. При скороченні студенти-іноземці навчаються виділяти неістотні елементи (додавки, обставини), розділяти базову і трансформовану структури. При розширенні – розвивати думку, що є в реченні, правильно оформити розширену структуру з погляду на форму (морфології, синтаксису) і не порушувати логіку викладу.

Навчальний посібник з розвитку навичок писемного мовлення іноземних студентів нефілологічних спеціальностей є складовою частиною

комплексу навчальних матеріалів з української мови як іноземної. Він має розвинути писемні навички та уміння іноземних студентів на матеріалі наукових текстів з шести напрямів: міжнародні відносини, міжнародний бізнес, міжнародне право, міжнародні економічні відносини, міжнародна інформація, країнознавство з метою подальшої україномовної комунікації на основі наукового тексту. Завдання основані на опрацюванні лексичного, граматичного та інформативного матеріалу навчального посібника. Вони дозволяють іноземним студентам аналізувати текст, виокремлювати, трансформувати та коментувати інформативний зміст текстів. Це дозволить їм продукувати зв'язне комунікативно зумовлене писемне висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальськова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учебн. пособие [для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учебн. заведений] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – [5-е изд., стер.] – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 336 с.; 2. Методика преподавания русского языка как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включенное образование) [Под ред. А. Н. Щукина]. – М.: Рус. яз., 1989. – 231 с.; 3. Пидько Л. Опанування текстової діяльності майбутніми філологами: теоретичні засади // Наукові записки. – Випуск 119. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013 р. – С. 454 – 457.

Іваненко І.М. (Київ, Україна)

Диференціація полісемії та омонімії в українській логопедичній термінології

Стаття аналізує диференціації омонімічних та полісемічних відношень української логопедичної термінології. Межі між полісемічним і омонімічним словом у термінології найчастіше є умовними. У термінології найпоширенішим видом омонімії є той, при якому омоніми виникають унаслідок втрати семантичних зв'язків із значеннями полісемічного слова. Водночас у тлумачних словниках вони часто зафіксовані як окремі значення багатозначного слова

Ключові слова: *термін, логопедична термінологія, полісемія, омонімія, семантико-функціональний аспект, лексико-тематична група, міждисциплінарні зв'язки.*

Статья анализирует дифференциацию омонимов - полисемных отношений украинской логопедической терминологии. Граница между омонимийным и полисемным словом в терминологии чаще условна. В терминологии распространенным видом омонимии является тот, где омонимы возникают в следствии потери семантических связей со значением полисемного слова. В то же